

HYVINKÄÄ KYTÄJÄ ISOKYLÄ

HYLÄTYN KYLÄTONTTIALUEEN INVENTOINTI

Inventointikertomus 2003
Ulrika Rosendahl
Museovirasto, rakennushistorian osasto

ARKISTOINTI- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde:	Hyvinkää Kytäjä Isokylä
Kunta:	Hyvinkään kaupunki
Tutkimuksen laatu:	Inventointi, autoituneen kylätontin rajaaminen asemakaava-alueella
Kohteen ajoitus:	Historiallinen aika
Peruskarttalehti:	204211
Koordinaatit:	672 1320 – 672 1972 / 253 5160 – 253 6890 (Suomen KKJ, uusi)
Maanomistaja:	Maatalousyhtymä Laakkonen
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, Rakennushistorian osasto
Tutkimuksen suorittajat:	Ulrika Rosendahl ja Heini Hämäläinen
Kenttätyöaika:	5-7.11.2003
Tutkitun alueen laajuus:	n. 0,5 km ²
Tutkimusten kustantaja:	Seppo Lamppu tmi
Tutkimuskustannukset:	1390 €
Aiempi tutkimus:	<p>Tarkastuskäynti ja mittaus Hyvinkään Kytäjänkartanon raudanvalmistuspaikalla. Karim Peltonen & Marianna Niukkanen, Museoviraston rakennushistorian osasto 2001.</p> <p>Hyvinkään Kytäjän Pihlajarinteen, Ämmämäen ja Rytkönniemen esihistoriallisten kohteiden arkeologiset kaivaukset. Kreetta Lesell, Museoviraston arkeologian osasto 2001.</p> <p>Hyvinkään arkeologinen inventointi. Oula Seitsonen, Riihimäen museo 2001.</p>
Arkistoidut kuvat:	Mv-kuvat: 125371:1-36, diat: 123372:1-14 / RHO:n kuva-arkisto
Alkuperäisen kertomuksen säilytyspaikka:	Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto, Helsinki.

TIIVISTELMÄ

Marraskuussa 2003 Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti arkeologisen inventoinnin Hyvinkään Kytäjän Isokylän hylätyllä kylätonttialueella. Tutkimukset aiheutti Kytäjärven etelärannan meneillä oleva asemakaavoitus, ja inventoinnin tarkoitus oli rajata alueen historialliset kohteet, jotta nämä voitaisiin huomioida asemakaavasuunnittelussa.

Hyvinkään Kytäjän Isokylän alueella on todennäköisesti sijannut keskiajasta saakka kylätontteja. Nämäkin tontit mainitaan ensimmäisen kerran vasta vuonna 1539, mutta asutus lienee kuitenkin sitä vanhempaa. Vanhin kartta alueesta on vuodelta 1709, ja sen perusteella kylätontit on paikannettu Kytäjärven etelärannalla sijaitseville peltoniemekkeille. Nämä tontit ovat nykyään hylättyjä, mutta alueet oli rakennettu vielä 1900-luvun alussa.

Kytäjän Isokylää inventoidessa alueella oli havaittavissa useita rakenteita, jotka liittyvät alueen entiseen asutukseen. Suurin osa näistä sijaitsi joko Isokylän/Ollilan tai Vähäkylän/Lahden kylätonttialueilla, mutta myös Isokylän tonttialueen lounaispuoleisessa metsässä oli havaittavissa rakenteita. Maan pinnalla näkyvien rakenteiden lisäksi maan alla saattaa olla vanhemman asutuksen muodostamia kerroksia. Alue muodostaa arkeologisesti ja maisemallisesti kiinnostavan kokonaisuuden.

PERUSKARTTAOTE

SISÄLLYS:

ARKISTOINTI- JA REKISTERITIEDOT	2
TIIVISTELMÄ	3
PERUSKARTTAOTE	4
JOHDANTO.....	6
KYTÄJÄRVEN KYLÄ	6
KOHDEKUVAUKSET	7
Metsässä sijaitsevat rakenteet – Rakenteet 1-2, 16 ja 20-22	8
Isokylän / Ollilan kylätonttialue	11
Vähä- tai Lahdenkylän tonttialue	14
YHTEENVETO	15
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	17

LIITTEET:

Liite 1, KARTTALIITE

- A. Historialliset kartat
- B. Kohdekartat

Liite 2, KUVALUETTELOT

- A. Mustavalkokuvat
- B. Diakuvat

JOHDANTO

Marraskuussa 2003 Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti arkeologisen inventoinnin Hyvinkään Kytäjän Isokylän hylätyllä kylätonttialueella. Tutkimukset aiheutti Kytäjärven etelärannan meneillä oleva asemakaavoitus, ja inventoinnin tarkoitus oli rajata alueen historialliset kohteet, jotta nämä voitaisiin huomioida asemakaavasuunnittelussa. Inventoinnin tilasi Tmi Seppo Lamppu maatalousyhtymä Laakkosen puolesta.

Inventoinnin suorittivat Museoviraston puolesta Ulrika Rosendahl ja Heini Hämäläinen. Kenttätyöt kestivät kolme päivää, 5.-7.11.2003. Rosendahl vastasi esi- ja jälkitöistä, jotka kestivät yhteensä kuusi päivää.

KYTÄJÄRVEN KYLÄ

Ensimmäinen säilynyt maininta Kytäjärven kylästä löytyy vuoden 1539 maakirjasta, mutta alueen kyläasutus oli mitä todennäköisemmin vakiintunut jo ennen sitä. Käytännössä kylä oli jakaantunut kolmeen osakylään, *Ollila*, *Lahti* ja *Niemi*. Vuoden 1539 tietojen mukaan Ollilan ja Lahden kylässä oli neljä taloa, ja Niemen kylässä kolme. (Tommila 1958:67-69, 414)

1500-luvun loppua kohti talonpoikaiskylän omistus alkoi siirtyä rälssin käsiin, kun Tott-suvun edustaja, valtaneuvos Klaus Aakenpoika sai käyttöönsä maata Kytäjärvellä. Aateliston omistukset Kytäjärvellä kasvoivat vähitellen kohti 1600-lukua, viimeistään 1634 koko kylä oli rälssimaata. Silloin perustettiin paikalle myös säteri *Näs*, joka nykyään tunnetaan Kytäjän kartanona, todennäköisesti entisen Niemen kylän paikalle. (Tommila 1958:414)

Ollilan ja Lahden kylä säilyivät omina kylinään, toisin kuin Niemen kylä, vaikka olivatkin kartanon omistuksia. Samuel Brotheruksen karttaan (vuodelta 1709, ensimmäinen joka alueesta tehtiin), on nämä kylät piirretty Kytäjärven etelärannalle. (ks. karttaliite A 1) Kartta- ja lähdemateriaalista ei löydy viitteitä siitä, että kylät olisivat jossain vaiheessa siirtyneet, joten 1700-luvun kylänpaikat saattavat hyvin olla sitä vanhempia. Vuoden 1546 maakirjassa mainittiin, että kylät sijaitsevat Kytäjärven rannoilla. (Tommila 1958:67) Myös myöhemmässä karttamateriaalissa kylien paikat pysyvät samoina, (vrt. karttaliite A) vasta 1920-luvulla Ollilan ja Lahden kylät hajotettiin *Isokylä*- ja *Vähäkylä*-nimisinä (Alanko 1985:13).

Brotheruksen karttaan on skemaattisesti piirretty Ollilan tontille viisi taloa ja Lahden tontille neljä. Talojen tarkempi sijainti on kuitenkin mahdoton määrittellä historiallisen karttamateriaalin perustella. Kylät ovat olleet ryhmäkyliä, jossa talot ovat sijanneet lähellä toisiaan, ja molempien kylien läpi on mennyt tie, jonka linjaus on mennyt nykyistä tielinjaa pohjoisempana, kylien peltoalueiden läpi. (Ks. Karttaliite A 3-4) Kylät ovat olleet kolmelta sivulta peltojen ympäröimiä, mutta kylien eteläpuolilla on ollut metsää. 1700-luvun lopun kartasta erottuu, että kylän rakennuskanta on levinnyt myös itse kyläalueesta lounaaseen (ks. karttaliite A 4, rakennettu alue merkitty karttaan punaisina pisteinä). Kyseessä saattaa olla riihi tai jokin muu paloturvallisuutta uhkaava rakennus.

Historiallisen karttamateriaalin perusteella paikannetut Ollilan ja Lahden kylät erottuvat tänä päivänä maastossa peltoniemekkeinä Kytäjärven etelärannan ja maantie 1361:n välissä. Lännempänä sijaitseva Ollilan/Isokylän kylätontti on laajuudeltaan suurempi kuin itäisempi Lahden/Vähäkylän kylätontti.

Vanhat peltoalueet ovat edelleen viljelyksessä ja viettävät loivasti rannalle päin. Peltojen etelä- ja länsipuolilla sijaitsee paikoittain jyrkähköjä rinteitä, joissa kasvaa kuusimetsä. Ollilan kylän eteläpuolella nousee korkea mäki, josta avautuu maisema järvelle päin. Tämä alue on nuorta, ei kovin tiheää koivumetsää. Molemmat kyläpaikat olivat myös harvan, nuoren koivumetsän ja tiheän ruohokasvillisuuden peitossa. Ollilan kylän entisellä paikalla oli kaivettu runsaasti oja, nähtävästi metsänhoidon tarpeisiin. (Ks. karttaliite B 4) Alueella esiintyy runsaasti luonnonkiveä sekä metsässä että kylätonteilla.

KOHDEKUVAUKSET

Tulevan asemakaava-alueen rajauksen takia kiinnitettiin tämän inventoinnin yhteydessä eniten huomiota Ollilan/Isokylän kylätonttialueeseen ja sen länsipuolella sijaitsevan metsään. Kentällä tehtiin havaintoja maan pinnalla näkyvistä rakenteista, ja jonkin verran kaivettiin myös koepistoja maahan. Isokylän kylätontin länsi- ja pohjoispuolella suoritettiin pintapöimintää kyntöpöimintä.

Maastossa havaittiin yhteensä 22 rakennetta. Havaitut rakenteet paikannettiin GPS-paikantimen avulla. Mittaustulokset ovat kuitenkin vain suuntaa antavia, koska mittausten virhemarginaalit liikkuvat useimpien metrien suuruusluokassa. Tärkeimpien rakenteiden mitat ovat kuitenkin löydettävissä kohdekuvausten kohdalta, ja kahdesta rakenteesta tehtiin mittauspiirustus mitan ja bussolin avulla.

	GPS-pistenro	X	Y		Kuvaus
Rakenne 1	106	6723635	3371786		Lähteen paikka
Rakenne 2	107	6723581	3371697		Rakennuksen perustus
Rakenne 3	108	6723745	3371886		Kuoppa ja pieniä kivikasoja
Rakenne 4	109	6723776	3371898		Suurehkon rakennuksen perustus
Rakenne 5	110	6723836	3371921		Kuopparivi
Rakenne 6	111	6723863	3371916		Tiilensekainen maakumpare
Rakenne 7	113	6723819	3371862		Rakennuksen perustus
Rakenne 8	114	6723803	3371860		Rakennuksen perustus
Rakenne 9	115	6723864	3371890		Mullansekainen kivikasa
Rakenne 10	116	6723818	3371839		Rakennuksen perustus
Rakenne 11	117	6723791	3371832		Tiilensekainen maakumpare
Rakenne 12	118	6723778	3371828		Mullansekainen kivikasa
Rakenne 13	119	6723770	3371832		Matala kivikasa
Rakenne 14	120	6723765	3371882		Kuoppa
Rakenne 15	121	6723804	3371916		Tiilensekainen maakumpare
Rakenne 16	122	6723529	3371170		Rakennuksen perustus
Rakenne 17	123	6723833	3372408		Rakennuksen perustus
Rakenne 18	124	6723817	3372392		Talonperustus/uuninpohja
Rakenne 19	125	6723783	3372423		Rakennuksen perustus
Rakenne 20	127	6723669	3371800		Kiviaita
Rakenne 21	128	6723602	3371741		Kiviä
Rakenne 22	129	6723649	3371804		Kivirivi

Taulukko 1. Rakenteet ja GPS-pisteet, Suomen KKJ (uusi)

METSÄSSÄ SIJAITSEVAT RAKENTEET – RAKENTEET 1-2, 16 JA 20-22

Isokylän kylätontin länsi- ja lounaispuoli oli asemakaavasuunnittelun kannalta tärkein alue inventoida ja rajata. Alue ei ole yhtenäinen asuinpaikka-alue niin kuin kylätontit, mutta sen sisällä sijaitsee rakenteita jotka viittaavat siihen, että kylän aktiviteettialue on ulottunut myös nykyiseen metsään.

RAKENNE 1, LÄHTEEN PAIKKA

GPS-piste 107

Isokylän kylätonttialueesta lounaaseen sijaitsee kuusimetsän keskellä n. 20 x 20 m alue, joka erottuu ympäristöstään avarampana alueena, jossa puusto oli pääosin leppää, aluskasvillisuus vadelmaa, sammalta ja putkikasveja. Alueen kaakkoislaita rajautuu jyrkemmin nousevaan kalliorinteeseen. Itse avaran alueen kaakkoisosassa on tasaisempi, ehkä hieman terassimainen. Aivan jyrkemmän kallion ja alataitteen vieressä sijaitsee lähde, jota ympäröi hirsistä rakennettu kehikko. Alueen GPS-piste mitattiin kiveltä joka sijaitsee metrin päästä kehikon pohjoiskulmasta.

Kehikon parrut ovat leikkaukseltaan neliömäiset ja n. 15 cm paksut. Parrut eivät kohoa maan pintatasoa korkeammalle. Yksi parrukerros näkyy veden pinnan päällä ja toinen veden alla. Lähteen pohjalla oli risuja ja lehtiä. Syvyys oli n. 30 cm. Lähteen paikalla, ja sen eteläpuolella nousee matala kumpare, jossa maalaji on erilainen kuin muualla; hyvin kostea, pehmeä ja tumma karkea hiekkamaa. Tämä maakerros on mahdollisesti tulkittavissa jonkinlaiseksi täytemaakerrokseksi.

Alue oli myös hyvin kivinen, länsipuolella oli kiveys näkyvässä, joka jatkui sammalten ja maakerroksen alapuolellekin. Tätä kiveystä kaivettaessa tuli palaneen savea ja tiilen lisäksi esiin suuren vihreän lasipullon suupala, joka ajoittuu 1800-luvun alkupuolelle. Pullon suuaukon poikkileikkaus on ollut n. 5 cm, ja sitä kiertää litteä lasinauha, mutta ei vahva profilointi.

Koepistoista löytyi hieman tiiltä ja palanutta savea. Alue on näköjään ollut jonkinlainen aktiviteettialue, mutta rakennuksien jäänteitä ei täältä sinänsä ollut havaittavissa.

Rakenne 1, MV-kuva 125371:5

RAKENNE 2, UUNINPERUSTUS JA KIVIRIVI

GPS-piste 106

Loivasti pohjoiseen viettävässä maastossa sähkölinjan eteläpuolella havaittiin selvästi erottuva rakenne, joka koostuu neliömuotoisesta kiviladelmasta ja n. 7 m pitkästä, suorasta kivirivistä. (Ks mittauspiirros, liite 1B) Rakenne on sammalten peitossa, ja sijaitsee kuusimetsäalueella.

Neliömuotoisen kiveyksen koko on n. 1,70 m x 2,20, ja sen korkeus on n. 0,5 m. Näkyvillä on 2-3 kivikerrosta, kivien lisäksi rakenteessa on myös tiiltä. Rakenne on todennäköisesti tulkittavassa uuninperustukseksi. Uunin itäkulma paikannettiin GPS-paikantimella. Kahden metrin päästä uunin länsikulmasta sijaitsee matalampi kivikulma, jossa on vain yksi kivikerros.

Noin 7,40 m uunin eteläkulmasta sijaitsee suora kivirivi, joka koostui n. 17-20 kivistä. Tämän rivin eteläpäästä uunin eteläkulmaan muodostuu maaterassi, jota reunustaa jokunen kivi. Tästä syntyi vaikutelma suorakulmaisesta rakenteesta, jossa uuni on muodostanut yhden kulman ja rivi seinälinjaa.

Rivin länsipuolella on havaittavissa kivikasa, jossa on myös tiiltä. Tiiltä esiintyy kivirivin sisäpuolellakin, ja tiiltä tuli vastaan koepistoissa. Vaaleaa, matalassa lämmössä poltettua tiiltä, joka välillä vaikutti vain karkealta palaneelta savelta, tuli kaikista koepistoista. Varsinkin koepisto 3:sta tuli runsaasti tiiltä. Samasta kuopasta tuli myös 1800-luvulle ajoittuva lasipullon pala. Uunirakenteen kivien välistä ja koepisto 2:sta tuli palanutta savea.

Rakenne 2 Mv-kuva 125371:4

RAKENNE 16, TALONPERUSTUS

GPS-piste 122

Rakenne sijaitsee lännessä, kaukana kaikista muista rakenteista, ja lienee suhteellisen uuden rakennuksen pohja. Paikalla tavattiin paljon tiiltä ja suuria perustuskiviä.

Rakenne 20, Kiviaita

GPS-piste 127

Isokylän kylätontin länsipuolelta havaittiin keskellä kuusimetsäaluetta suhteellisen massiivinen kiviaita, joka sijaitsee pellon eteläreunan ja sähkölinjan välisellä alueella. Kiviaidan itäpää paikannettiin maastoon GPS-paikantimella (ks. Karttaliite ja GPS-pisteet), tästä pisteestä aita jatkuu n. 30,5 m länsi-lounaaseen (suunta bussolimittauksessa: 265 rad.).

Maasto viettää loivasti pellolle päin pohjoiseen, ja kiviaidan kohdalle muodostuu terassi, jota aita näin ollen reunustaa. Tämä terassimainen maamuoto jatkuu n. parikymmentä metriä kiviaidan länsipäästäkin. Aidan pohjoispuolella oleva alue on kivistä metsämaastoa, ja eteläpuolella on sähkölinjan takia raivattu alue, jossa on matala kasvillisuus.

Itse aita koostuu 1-2 kivikerroksesta, ja kivien koot vaihtelevat n. 0,2 metristä - 0,8 metriin. Länsipäässä aita näyttää olevan jonkin verran levinnyt, kivien alle oli jäänyt sähkötolpan posliinieriste.

Kiviaidan funktio jäi epäselväksi, pohjoispuoleisen maaston kivisyyden vuoksi voi todeta että se ei ole ollut entinen pellon reuna. Todennäköisempi olisi tulkita rakenne entisen tien reunaksi, mutta historiallisen karttamateriaalin mukaan tien linjaus on aikoinaan ollut lähempänä rantaa. (ks. Karttaliite)

Rakenne 20 MV-kuva 125371:31

RAKENNE 21, KIVIÄ

GPS-piste 128

Pellon eteläpuolella havaittiin kivrakenne jonka tulkinta jäi aika epävarmaksi. Rakenteessa on n. kahdeksasta kivistä koostuva, ei täysin suora rivi, jonka itäpuolella oli toinen, vielä epämääräisempi rivi. Jos nämä rivit olisivat tulkittavissa rakenteeksi, ne muodostaisivat n. 6 x 7 metrisen neliön. Koekuopitettaessa ei kuitenkaan löytynyt mitään kulttuurimaannokseen viittaavaa, paitsi yksi hyvin pieni pala palanutta savea. Maa oli puhtaan näköinen metsämaa.

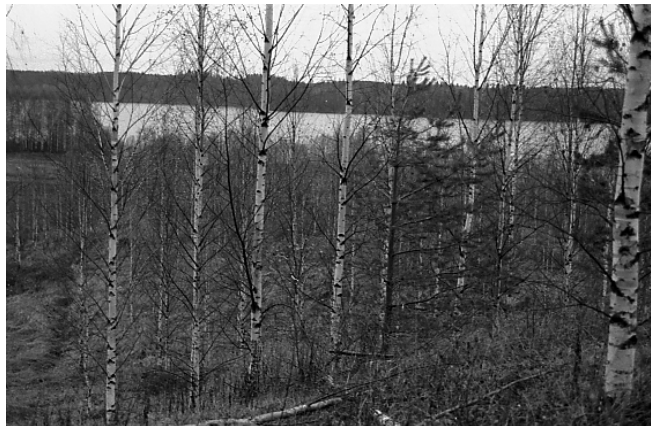
RAKENNE 22, KIVIRIVI

GPS-piste 129

Noin 20 metrin päästä Isokylän kylätontin länsipuolella olevasta tiestä, sähkölinjan eteläpuolella havaittiin n. 6 m pituinen luode-kaakkoissuuntainen kivirivi. Tähän riviin ei liity muita rakenteita. Rakenne paikannettiin GPS-mittauksella, jossa mitattiin rivin luoteispää. Rivi koostuu kuudesta kivistä, joista luoteispäässä oleva kivi on muita kiviä kookkaampi, n. 1 m, muut n. 0,30-0,50 m.

ISOKYLÄN / OLLILAN KYLÄTONTTIALUE

Isokylän kylätonttialue, joka historiallisissa lähdeaineistossa kutsutaan Ollilan kyläksi, muodostaa yhtenäisen muinaisjäännösalueen. Hylätyllä kylätonttialueella on runsaasti eri-ikäisiä rakenteita. Alueella kasvaa lähinnä ruohoa ja nuorta koivua, ja se muodostaa näin olleen täysin erilaisen maiseman kuin tontin länsipuolella sijaitseva kuusimetsä. Kylän eteläpuolella nousee jyrkkä mäki, jossa rakenteita ei havaittu, mutta heti ensimmäisellä terassilla jyrkän mäen koillispäässä tulevat ensimmäiset rakenteet esiin. Alue on kolmelta sivulta peltojen ympäröimä, ja alueen länsipuolella kulkee pieni metsätie. Alueella ei kaivettu koepistoja, vaan inventointi perustuu lähinnä maan pinnalla näkyviin havaintoihin. Alueen selvimmät rakenteet paikannettiin GPS-mittauksella ja nämä luetellaan alla, mutta alueella oli näiden lisäksi myös epämääräisempiä kuoppia ja kasoja.

Ollilan kylän tontti. Yleiskuva. Mv-kuva 125371:7

RAKENNE 3

GPS-piste 108

Rakenne koostuu n. 9 pienestä kivikasasta ja yhdestä n. 5 m pitkästä soikeanmuotoisesta kuopasta, rakenne sijaitsee hieman korkeammalla kuin alueen muut rakenteet. Tulkinta epävarma.

RAKENNE 4

GPS-piste 109

Isohkon, n. 18,5 x 7 m etelä-pohjoissuuntaisen talon pohja. Rakenne koostuu tiilistä ja isoista neliömäiseksi hakatuista kivistä. Talon molemmissa päissä kellarikuoppia, ja näiden keskellä korkeampi kohta. GPS-piste mitattu kaakkoiskulmasta. Rakenne lienee suhteellisen nuori. (1800-luku?)

RAKENNE 5

GPS-piste 110

Neljä maahan kaivettua neliönmuotoista kuoppaa rivissä, n. 2 x 2 m. Kuopparivistä pellolle päin sijaitsee viides kuoppa.

RAKENNE 6

GPS-piste 111

Tiilensekainen maakumpare.

Rakenne 6. Mv-kuva 125371:27

RAKENNE 7

GPS-piste 113

Pohjois- eteläsuuntainen talonperustus, jossa esiintyy sekä tiili- että betonirakenteita ja suuria kulmikkaita perustuskiviä. Rakenteen läpi on myöhemmin kaivettu oja. GPS-piste mitattu lounaiskulmasta.

RAKENNE 8

GPS-piste 114

Noin 9,5 x 7,5 m kokaisen pohjoiseteläsuuntaisen rakennuksen perustus. Rakenteen länsilaidassa n.1,2 x 1,2 m kokoinen tiilinen uuninpohja. GPS-piste mitattu lounaiskulmasta.

Rakenne 8. Mv-kuva 125371:17

RAKENNE 9

GPS-piste 115

Mullansekainen kivikasa, jossa paljon tiiltä. Joukossa myös isoja kiviä. Rakenteen koko n 3,5-3,8 m.

RAKENNE 10

GPS-piste 116

Noin 10 x 9 m kokoisen lounais-koillisuuntaisen rakennuksen kivijalka. Varsinkin kaakkoisseinä oli selvästi esillä. Rakenteen kaakkoispäässä oli havaittavissa kellarikuoppa, ja rakenteen keskellä sijaitti kivinen väliseinälinja, sekä tämän vieressä lounaispuolella kumpare, joka tulkittiin uuninperustukseksi. Rakenteessa havaittiin tiiltä. GPS-piste mitattu pohjoiskulmasta.

Rakenne 10. Mv-kuva 125371:12

RAKENNE 11

GPS-piste 117

Rakenne koostui tiilensekaisesta maakumpareesta ja sen länsipuolella sijaitsevasta kivirivistä. Rakenteen läpi oli kaivettu oja, joka vaikeutti tulkintaa, mutta rakennetta suhteellisen uudeksi ajoittavia fajanssiastian paloja löytyi kasan pintaa rapsuttaessa.

RAKENNE 12

GPS-piste 118

Mullansekainen kivikasa vadelmapensaan peitossa. Isomman, n 4 m kokoisen kasan vieressä sijaitsi pienempi ja matalampi kivikasa. Kasoista löytyi vähän tiiltä.

RAKENNE 13

GPS-piste 119

Matala pikkukivistä koottu kasa, kooltaan n. 2-2,5 m. Mahdollisesti peltoraunio, sijaitsi lähellä peltoa tontin länsipuolella.

RAKENNE 14

GPS-piste 120

Noin 8 x 6 m kokoinen kuoppa, jonka pohjalla 20-30 cm kokoisia kiviä. Kuopan seinät olivat maavalleja ilman kiviä. GPS-piste mitattu kuopan keskeltä.

RAKENNE 15

GPS-piste 121

Noin 5-6 m kokoinen tiilensekainen maakumpare.

VÄHÄ- TAI LAHDENKYLÄN TONTTIALUE

Inventoidun alueen itälaidalla sijaitsee Vähäkylän tonttialue, joka historiallisessa karttamateriaalissa on kutsuttu Lahden kyläksi. (ks. karttaliite A) Tämäkin kylätontti on nykyään hylätty alue, jossa esiintyy rakennuksen pohjia ja muita rakenteita. Alue koostuu peltoniemekkeestä, joka on kolmelta sivulta peltojen reunustama, eteläpuolella alue rajautuu maatie 1361:een. Alueen länsipuolella kulkee peltotie järveen asti. Puusto oli täälläkin lähinnä nuorta koivua, ja jokseenkin tiheämpi kuin Isokylän tontilla. Alue ei ollut inventoinnin kannalta kovin oleellinen, koska kaavoitus suunnitelmien mukaan asemakaava ei ulottuisi tähän asti. Historiallisesti kylätontti oli kuitenkin tärkeä osa Kytäjärven kyläaluetta, ja tämän vuoksi tehtiin pintapuolinen tarkastuskäynti täälläkin. Tarkastuskäynnin yhteydessä paikannettiin kolme selvintä rakennetta GPS-paikantimella.

RAKENNE 17

GPS-piste 123

Noin 10 m peltotiestä itään, alueen pohjoispuolella sijaitseva kumpu. Kummun koko oli n. 3 m, sen länsilaidalla oli havaittavissa katkonaisia pohjois- eteläsuuntaisia kiviriviä. Mahdollinen talonperustus, vaikkakin tulkinta jäi epävarmaksi.

Lahden kylän tontti. Yleiskuva. Mv-kuva 235370:36

RAKENNE 18

GPS-piste 124

Kivijalkoja, ja uunin perustus. Kivijalat kuuluvat todennäköisesti kahteen eri rakennukseen. Uuninperustus joka liittyy eteläisempään, lienee suhteellisen uusi.

RAKENNE 17

GPS.piste 125

Talon perustus ja tiilikasa alueen itäpuolella.

YHTEENVETO

Hyvinkään Kytäjän Isokylän alueella on todennäköisesti sijannut keskiajasta saakka kylätontteja. Nämäkin tontit mainitaan ensimmäisen kerran vasta vuonna 1539, mutta asutus lienee kuitenkin sitä vanhempaa. Vanhin kartta alueesta on vuodelta 1709, ja sen perusteella kylätontit on paikannettu Kytäjärven etelärannalla sijaitseville peltoniemekkeille. Nämä tontit ovat nykyään hylättyjä, mutta alueet oli rakennettu vielä 1900-luvun alussa.

Kytäjän Isokylää inventoidessa alueella oli havaittavissa useita rakenteita, jotka liittyvät alueen entiseen asutukseen. Suurin osa näistä sijaitsee joko Isokylän/Ollilan tai Vähäkylän/Lahden kylätonttialueilla, mutta myös Isokylän tonttialueen lounaispuoleisessa metsässä on havaittavissa rakenteita. Suurin osa rakenteista on tulkittavissa rakennuksien jäänteiksi, mutta joukossa on myös muita rakenteita, joista osa oli vaikeita tulkita pelkän inventoinnin yhteydessä.

Yllä mainitut Isokylän/Ollilan ja Vähäkylän/Lahden kylätonttialueet muodostavat kaksi selkeästi rajattua aluetta. Molemmat ovat arkeologisesti kiinnostavia. Varsinkin Isokylän/Ollilan tontilla oli havaittavissa runsaasti rakennusjäänteitä. Näistä osa on kuitenkin suhteellisen nuoria, mutta on tärkeitä huomioida, että maan pinnalla näkyvien rakenteiden lisäksi maan alla saattaa olla vanhemman asutuksen muodostamia

kerroksia. Tämä on kiinnostavaa, koska meillä on syytä olettaa, että myös kylän vanhin asutus oli sijannut tässä samassa paikassa.

Isokylän/Ollilan kylätontti rajautuu lännessä metsätiehen ja etelässä korkeaan mäkeen. Itä- ja pohjoispuolella alue rajautuu peltoihin. Läheisillä pelloilta löytyi uudemman punasaven ja fajanssin lisäksi palanutta savea, joka on tyypillinen, mutta ei sinänsä tarkasti ajoittava löytö keski- ja uudenajan alun kylätonttialueista. Savea on käytetty tiivisteinä rakennuksissa ja uuneissa. Ollilan tontilla ei ollut mahdollista suorittaa koekaivausta näin lyhyen inventoinnin puitteissa, joten rakenteista ei saatu löytöjä.

Metsässä sijainneet rakenteet pyrittiin tutkimaan perusteellisemmin, koska inventoinnin aiheuttama asemakaava-aluesuunnittelu vaati tämän alueen rakenteiden rajaamisen. Näistä rakenteet 1, 2 ja 20 olivat kiinnostavimmat. Rakenne 1 koostui luonnonlähteestä, joka oli ympäröity hirsikehikolla. Rakenteen ikä on mahdotonta määritellä pelkän ulkonäön perusteella. Hirsikehikko näyttää hyvin säilyneeltä ja nuorelta, mutta kuten esimerkiksi Raaseporin linnan keskiaikainen kaivo todistaa, on täysin mahdollista että hirsii säilyy yllättävänkin kauan vetisissä olosuhteissa. Kuitenkin, oli hirsirakenne minkä ikäinen tahansa, on itse lähde varmaan ollut kyläläisten käytössä kautta aikojen, ja näin olleen on lähteellä luontokohteenakin historiallinen ulottuvuus.

Rakenne 2 oli selkeä rakennuksen pohja, johon kuului uuninperustus. Tämän yksittäisen rakennuksen selitys löytyy ehkä kuninkaankartastosta, (karttaliite A 3/ Alanen & Kepsu 1989) jossa 1700-luvun lopun karttaan on merkitty rakennuskantaa myös kylän ulkopuolelle suurin piirtein siihen paikkaan jossa rakenne 2 sijaitsee. Kylän ulkopuolelle sijoitettiin usein palovaaralliset rakennukset, esimerkiksi riihet, ja rakenteen jyrkää uuninperustus sopisi tähän kuvaan. Tämänkin rakenteen olemassaolo on kiinnostavaa hahmotettaessa kyläaluetta laajempaan ilmiönä kuin pelkän asuinrakennuksien lähialuetta.

Näiden rakenteiden lisäksi löytyi metsästä massiivinen kiviaita, rakenne 20, jonka tarkoitus jäi epäselväksi. Yksi tulkinta voisi olla että tässä on kulkenut vanha tie, mutta sijainti ei täysin täsmää historiallisen karttamateriaalin kanssa. Ylipäätään voi todeta, että kylän lounaispuolella oleva metsä näyttää olevan suhteellisen tiiviisti käytettyä kylän aktiviteettialuetta. Metsästä löytyi esimerkiksi vähän tiiltä ja palanutta savea valkohäntäpeurojen tonkimasta maasta eri puolella aluetta, myös paikoissa jossa ei ollut mitään rakenteisiin tai kulttuurikerroksen viittaavaa.

Kokonaisuutena Kytäjärven eteläranta muodostaa hyvin säilyneen maiseman, jossa vanhat kylätontit ovat säilyneet paikoillaan. Alueella saattaa hyvinkin olla arkeologista arvoa, ja täällä on mahdollista hahmottaa kyläalueet kokonaisuudessaan, maiseman osana.

Helsinki, 1.12.2003

Ulrika Rosendahl

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistomateriaali:

KA/MMH- Kansallisarkisto/Maanmittaushallituksen maanmittausarkisto (Historialliset kartat)

Painettu materiaali:

Tommila Päiviö 1958. *Nurmijärven pitäjän historia I*. Vammala.

Tommila Päiviö 1959. *Nurmijärven pitäjän historia II* Vammala.

Alanko Marja 1985. Hyvinkään kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus. Helsinki.

Alanen Timo & Kepsu Saulo 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta – Konungens kartverk över Finland 1776-1808. Tampere.